

'Ik maak theater voor mensen die niet van theater houden'

Jan Ritsema contra de freak-show

Door Han Geurts

Amsterdam – Regisseur en uitgever Jan Ritsema is het prototype van de linkse intellectueel, sinds de val van de muur op zoek naar een nieuw elan. Begraven tussen boeken hekelt hij in zijn werkkamer met onverminderd fanatisme het westerse kapitalisme, dat in zijn ogen dóór en dóór pervers is.

Wel relativeert hij zichzelf tijdens het gesprek met de opmerking dat datgene waar hij zich zo druk over maakt, vanzelfsprekend zijn eigen zwakke punten zijn: „Politici hoor je ook nooit over fietsen praten, want dat kunnen ze al.”

Het Antwerpse Kaaitheater brengt vrijdag en zaterdag in de schouwburg 'De opdracht' van de prominente (Oost-)Duitse schrijver Heiner Müller. Ook al een radicaal van het zuiverste water. Het stuk gaat over een revolutie in een Franse kolonie, die werd afgeblazen na een wisseling van de macht in het moederland. De revolutionairen verloren daarvoor hun moreel. „Al die overwegingen die je kunt hebben om de betere wereld wel of niet bij jezelf te beginnen, daarover gaat De Opdracht,” aldus Ritsema. Bij het Kaaitheater regisseerde hij eerder onder meer een programma over de filosoof Wittgenstein. Als uitgever van diens werk kwam hij in contact met Heiner Müller.

Politiek theater dus, maar toch in de eerste plaats theater. „Herinneringen aan de revolutie” is de ondertitel. Ritsema heeft een dikke knipselmap aangelegd over de vele vormen van onrecht in Euro-

pa. Een rijtje galgen met mensen eraan. Naakt rondlopende verstandelijk gehandicapten, met zijn allen lekker goedkoop weggestopt op een Grieks eiland. Na het eerdere spervuur van woorden toont hij de plaatjes enigszins verlegen, teder bijna. Dát leed is uiteindelijk allemaal niét in de voorstelling terecht gekomen. Oppervlakkige schokeffecten wilde hij niet.

Ritsema ziet het ingewikkelde toneelstuk als een manier om het bewustzijn te trainen. „Müller verkondigt niet één gedachte over de revolutie, maar spreekt zichzelf voortdurend tegen. Hij laat zich niet vangen in één mening, omdat er geen mening te geven is. Hij wil 'gelijktijdig' met zichzelf in tegenspraak zijn. Dan denkt hij het dichtst te zitten bij wat er werkelijk aan de hand is. 'De opdracht' is dan ook geen metafoor voor bepaalde actuele gebeurtenissen. Het is een exercitie

in het denken. Toen ik 'Wittgenstein Incorporated' regisseerde ging het over de vraag wat kunnen we weten. Bij Müller is de vraag: wat kunnen we ervan vinden.”

Puzzel

„Op de hoogte zijn, nadenken, voortdurend de puzzel in elkaar leggen, daar gaat het om. Een breed inzicht hebben in wat er zich in de rest van de wereld afspeelt. En dan zonder dat je wordt geregeerd door emoties als hoop en angst. Ik denk dat je daarmee een stap verder komt. Dat dan ook grootheden in de vorm van ideologieën en nationaliteiten minder vat op je hebben. Individuele mensen die mekaar als individuen behandelen, daar zie ik wel toekomst in.”

Dat is geen moralisme, vindt Ritsema. „Het kan me niet schelen als je niets doet aan de ellende in de wereld. Maar weet dat het bestaat. Ga het niet ontkennen. Als de mens zich achter paraplu's gaat verstoppen, dan wordt het problematisch.”

De voorstelling van het Kaaitheater is kaal. Geen decor, geen kostuums. Niets. Zo kaal dat het voor sommigen geen toneel meer is. Ritsema: „Volle zalen trekken is heel gemakkelijk. Je laant wat mensen aan touwen door de lucht vliegen, je neemt wat Bengaals vuur. Met een paar maffe dingen zit de zaal zo vol. Maar van die

schijnflauwekul ga ik over mijn nek. Dat is niet wat ik zoek. Ik zoek eenvoud. En simpelheid. Eigenlijk maak ik theater voor mensen die niet van theater houden.”

„Ik regisseer vanuit het besef dat theater de enige kunst is die nog 'live' is. Ik wil mijn spelers niet laten etaleren hoe fantastisch ze zijn. Ik wil dat ze aan het dik doen voorbij gaan. Dat ze al hun kleine persoonlijke nuances bewaren en proberen om in het openbaar toch privé te zijn. Liefst zo schaamteloos mogelijk. Dat vergt moed van de acteurs, maar is ook een deel van de mededeling van de voorstelling. Het is de moed die ik graag zelf zou willen hebben.”

Afgelopen week veroorzaakte Ritsema een kleine rel. Hij liet zich

bijzonder negatief uit over een andere uitvoering van 'De opdracht'. Daarin figureerden de ex-RAF terroristen Jünschke en Wackernagel in eigen persoon. Ritsema vond het *rafs* theater en was furieus. „Dat lijkt een aardig ideeetje, een stuk dat gaat over revolutionairen die de revolutie in de steek hebben gelaten. Dat laat je dan spelen door revolutionairen die dat inderdaad hebben gedaan. Maar zo werkt het niet. Hun voorstelling was geen resultaat van felle debatten. Die mensen voerden een opdracht uit. Het was ze gevraagd en dat deden ze dan. Maar dat staat haaks op het stuk zelf.”

Hij filmineert verder: „Het heeft natuurlijk een theatrale kant om

daar zo'n Jungske en zo'n Wackernagel neer te zetten. Maar ik zou dat nooit gebruiken, want het past allemaal binnen het kader van de freak-show. De dame met de hangborsten, de man zonder benen. Je zet wat unica's bij elkaar, een paar merkwaardige specimen van onze soort. Daar kijkt men dan naar op de manier van 'gelukkig dat ik dat niet ben'. Dat heeft een zeker bestaansrecht, dat weet ik wel. Maar ik wil dat niet.

Ik wil mensen met zichzelf confronteren. Ze de kans geven om over zichzelf na te denken.”

De Opdracht. Regie: Jan Ritsema. Vanavond en morgenavond in Rotterdamse Schouwburg.